

POLOŽAJ I PERSPEKTIVE JEVREJSKE ZAJEDNICE U JUGOSLAVIJI

U ovom osvrtu mogu da se obuhvate samo neka pitanja koja značajnije utiču na položaj jevrejske zajednice u Jugoslaviji, jer bi dublja analiza iziskivala obimnu studiju o svim uslovima, odnosima i zbivanjima koji su vezani za život i rad zajednice. Još jedna granica mora nužno da se postavi kada se govori o položaju i perspektivama jevrejske zajednice, a to je vremensko razgraničenje pri čemu treba da se opredelimo za period koji želimo da prikazemo.

I upravo od ovog poslednjeg pitanja da počemo, pa tako konstatujemo da smo u pojedinim periodima imali povremene prikaze raznih problema i davali problemske i faktografske podatke. Pored toga, u hronologijama svakog našeg almanaha navodili smo događaje koji su se odigrali u periodu za koji se almanah izdaje. Zato izgleda da je najcelishodnije da se ovde ograničimo uglavnom na poslednju deceniju života i rada organizovane jevrejske zajednice u Jugoslaviji u kojoj je bilo nekoliko krupnih događaja i u kojoj se put zajednice konsolidovao i njen lik sve više formirao kao specifična zajednica sa jevrejskom sadržinom i orijentacijom koja se u mnogom identifikuje sa jevrejskim kretanjima i identifikacijom u celini. Ali s druge strane, upravo po metodama i formama svoga rada kao i zbog sadržine kulturnog života i društveno-političkih uslova u kojima se nalazi, ona predstavlja specifičnu pojavu. Međutim, kolika god bila ta specifičnost i kako god se ona izražavala, u osnovi svoje delatnosti jevrejska zajednica Jugoslavije zadržala je načelo čuvanja kulturnog nasleđa i solidarnosti sa jevrejstvom koliko god je to moguće s obzirom na raspoložive ljudske i materijalne snage.

Upravo u proteklih deset godina zabeležili smo krupan jubilarni događaj: 50 godina postojanja Saveza jevrejskih opština. Tim povodom smo u Spomenici koju je Savez jevrejskih opština izdao položili računa o pola stoleća rada i označili liniju kojom mislimo da se krećemo dalje. Ovakve i slične bilanse dali smo u istom periodu i povodom drugih značajnih događaja. To je bio slučaj i kada je smrt iz naše sredine prerano otrgla neimara posleratne jevrejske zajednice u Jugoslaviji dr Alberta Vajsa, zatim kada smo 1966. godine proslavljali 400-godišnjicu naseljavanja Jevreja u Bosni i Hercegovini, pa povodom posete dr Nahuma Goldmana našoj zajednici u proleće 1967.

godine, kada smo osvećivali spomenike žrtvama fašizma u Boru onima iz Mađarske i na beogradskom groblju onima iz Austrije, pa kada smo na širokom skupu predstavnika jevrejskih zajednica iz mnogih zemalja u leto 1970. godine imali mogućnosti da vodimo razgovore o raznim pitanjima koja jednako interesuju svaku jevrejsku zajednicu gde god se ona nalazila.

Na prvo mesto — i bez obzira na krupnije događaje koji su se desili u tom periodu — treba ipak da se stavi činjenica da smo jevrejsku zajednicu učvrstili na taj način što smo joj obezbedili kon-

Sa sahrane prof. dr Alberta Vajsa na jevrejskom groblju u Beogradu

tinuitet tj. uključili u njen život generaciju koja je stasala i koja postepeno preuzima poslove i odgovornost za njen daljnji rad pri čemu su njen jevrejski identitet, identifikacija i orijentacija van svake sumnje takvi da se sa sigurnošću može reći da su se deca, omladina i mlađa generacija Jevreja u Jugoslaviji identifikovali sa jevrejstvom.

Jevrejska zajednica u Jugoslaviji u svom pretežnom delu je sekularizovana. Njena povezanost sa verom i specifičnim tradicijama preostala je još samo kod jednog dela starije generacije vaspitane u tom duhu, koja je smatrala to odlučujućim za sadržaj svoga jevrej-

Skladna saradnja sa državnim organima, društveno-političkim organizacijama i udruženjima na unapređivanju socijalističkog samoupravnog društva u kome je čovek u prvom planu ostvarena je u punom obimu kako u opštinama tako i u Savezu kao predstavniku jevrejske zajednice. U svim slučajevima u kojima su se preduzimale akcije nije bilo problema za koje se nije naišlo na razumevanje kod nadležnih foruma i na saradnju kod organizacija. S druge strane, ako su se ponekad pojavili slučajevi koji su indicirali na mogući antisemitski eksces, organizovana jevrejska zajednica je odlučno preduzimala mere i zauzimala stavove i u tome nailazila na punu podršku svih nadležnih faktora.

Savetovanje jevrejskih organizacija u Jerusallimu 1969. godine

Na međunarodnom planu jevrejska zajednica Jugoslavije aktivno je saradivala sa onim jevrejskim organizacijama i zajednicama sa kojima je i ranije imala kontakte, pa je i zapaženo njeno učešće i doprinos u radu Svetskog jevrejskog kongresa, Evropskog saveta za jevrejske opštinske službe, Memorijalne fundacije za jevrejsku kulturu, Svetske sefardske federacije, JOINT-a, saveza jevrejskih opština u mnogim evropskim zemljama i dr. Taj rad se nastavlja daljnjim poboljšavanjem u razmeni iskustava i materijala sa tim i drugim organizacijama kada je to celishodno i korisno.

Posebno treba podvući bratsku vezu i odlične radne kontakte sa udruženjima Jevreja poreklom iz Jugoslavije — pre svega sa Hi-

tahdut olej Jugoslavija u Izraelu i Udruženjem jugoslovenskih Jevreja u SAD, pa i u nekim drugim zemljama i mestima gde takvih asocijacija ima. U tom pogledu u proteklom periodu možemo sa zadovoljstvom da zabeležimo mnogo pozitivnog, niz ličnih kontakata putem poseta i sastanaka, a bliska budućnost će u tom pogledu biti zaceo još i obogaćena formama i sadržajem.

Jevrejsko vaspitanje dece i omladine kao najbolja garancija za sticanje znanja i jevrejske sadržine počev od zabavišta, preko omladinskih klubova, kurseva, seminara, međuklupskih sastanaka, letovanja u zajedničkom letovalištu sa dobro pripremljenim programima kulturnog rada, izdavanje i korišćenje priručnika i drugog ma-

Sa godišnjeg zasedanja Hitahdut olej Jugoslavija 1962. godine

terijala za potrebe takvog rada, bili su predmetom ozbiljne preokupacije i dali rezultate koji doduše, nisu direktno merljivi niti njihov kvantitet znači istovremeno da je postignuto sve ono što se želelo. No kada se ima u vidu da je odziv u korišćenju svih tih formi i materijala sve veći i veći i da se takav materijal sve više traži, onda može sa sigurnošću da se kaže da je odabrani put dobar i da u tom pravcu još intenzivnije treba da se nastavi sa radom.

Uloga koju su u proteklom periodu imale žene organizovane u ženskim sekcijama kako u socijalnom tako i u kulturnom radu nesumnjivo daje osnova nadi da će te forme uroditi i dalje značajnim plodovima.

Tu treba da se istakne i ono što su jevrejski horovi »Braća Baruh« u Beogradu i »Moša Pijade« u Zagrebu postigli kako na domaćem tlu tako i van zemlje. Gajenje jevrejske muzike i pesme nailaziće i ubuduće na razumevanje kako kod uže zajednice tako i u širim okvirima.

Kulturni rad odraslih sastojao se u popularisanju jevrejske kulture i širenju informacija. Pozitivne ocene koje su date glasilima Saveza »Jevrejskom pregledu« i omladinskoj »Kadimi« neće služiti samo kao konstatacija da je nešto bilo dobro, već kao obaveza da se ubuduće još više pažnje posveti sistematskom informisanju svih naših pripadnika i svih onih koje to interesuje kako o događajima i problemima jevrejskog života u Jugoslaviji, tako i o zbivanjima u jevrejstvu širom sveta.

Kada se ima u vidu brojno stanje Jevreja u Jugoslaviji, onda nije neskromno reći da je izdavačka delatnost u izvesnom smislu nesrazmerno velika. Dosadašnja delatnost u tom pravcu dala je već

Letovanje aktivista u Riminiju

celu jednu malu biblioteku standardnih knjiga i priručnika sa tematikom iz jevrejske istorije i kulture uopšte, a kada se uzme u obzir da u toj oblasti imamo još vrlo ambiciozne planove, to predstavlja obavezu za malobrojne kadrove koji mogu da se posvete tom poslu i verujemo da će realizacija svega toga i u narednom periodu dati dobre rezultate. Pogotovo to možemo da kažemo i zbog toga što smo u prikupljanju građe za istoriju Jevreja u Jugoslaviji prilično odmakli, što već sada raspoložemo sa dosta materijala iz perioda naci-fašizma, zatim što će materijal o demografskim istraživanjima kao i druge studije i radovi biti uskoro zreli za objavljivanje.

Pored toga dosadašnji naponi u čuvanju spomenika jevrejske kulture, muzejski eksponati sređeni u novoj postavci uz stalno obogaćivanje sa svim onim što je vezano za život u našim krajevima u prošlosti i sadašnjosti otimaju od zaborava i obezbeđivaće od propadanja sve što mora da se sačuva.

Saniranje i konzerviranje jevrejskih grobalja u Jugoslaviji i dosada su bili veliki problem za malu zajednicu, pa će u tom pravcu morati još mnogo da se uradi. Zacelo da to neće moći da savlada svojim ljudskim i materijalnim potencijalom naša zajednica sama, već nužno mora da traži pomoć šire zajednice, jevrejskih organizacija u svetu kao i naročito Jevreja poreklom iz Jugoslavije. Dakako tu spadaju i obaveze da se spomenici borcima i žrtvama fašizma očuvaju i da se obeleže na dostojan način mesta masovnog stradanja Jevreja gde to još nije učinjeno.

Pano sa publikacijama Saveza

Zadovoljavanje potreba verskog života za one pripadnike zajednice koji za taj vid pokazuju interes vršeno je u okvirima mogućnosti i zahteva koji su se postavljali. Ostaje da se reši pitanje kvalifikovanih kadrova i u tom pogledu — i pored napora koji su činjeni i koji nisu dali trajna rešenja — treba tražiti adekvatne solucije.

Socijalna delatnost će kao i u dosadašnjem periodu na prvo mesto stavljati brigu za stare, bolesne, nemoćne i siromašne članove

zajednice, održavajući ugledni nivo i standard našeg Doma staraca u Zagrebu kao najvažnije ustanove u oblasti jevrejskog socijalnog rada. Pomoć pojedinim članovima zajednice koja je bila oslonjena na dotacije iz centra, sve više treba da postane obaveza pojedinih opština i samo u najtežim slučajevima, kada lokalna sredstva ne mogu da se prikupe u dovoljnoj meri, cela zajednica će morati da se angažuje da reši najteže slučajeve. Zbog toga stalna tema o obavezi

Komemoracija na beogradskom Jevrejskom groblju

pojedinih prema zajednici da i materijalnim priložima obezbede njen opstanak i funkcionisanje ne bi smela da ostane samo parola i tačka dnevnog reda na našim skupovima. Tu slabost moramo da otklonimo apelirajući na svest svakog pripadnika zajednice.

Forme i metode našega rada kako u zajednici kao celini tako i u lokalnim okvirima sve više unapređujemo i poboljšavamo, stvarajući kompaktnu i solidarnu jevrejsku društvenu celinu koja se uključuje i uklapa u Jevrejstvo u svetu.

Sve što je rečeno o rezultatima rada i zadacima naše zajednice zacelo izgleda više no što odgovara njenom brojnom stanju i njenoj snazi. Ali zajednicu kao što je naša ne održava kvantitet nego volja, privrženost i ljubav prema jevrejstvu i zbog toga će ona, iako brojno mala, na svom daljnjem putu postići i više od onoga što je rečeno i što joj se stavlja u zadatak. U tome će se sa sigurnošću moći da osloni ne samo na sopstvene snage nego i na podršku i shvatanje kod jugoslovenske društvene zajednice.